

2007 YILI İTİBARI İLE TÜRKİYE EKONOMİSİNİN GENEL DEĞERLENDİRMESİ

SÜREYYA SERDENGECİ
TEPAV İstikrar Enstitüsü Direktörü
TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi
Öğretim Görevlisi-Mütevelli Heyeti Danışmanı

2007 yılı, Türkiye ekonomisinde 2001'den itibaren görülen yapısal değişim sürecinin duraksadığı bir yıl olarak hatırlanacaktır. Hem seçimler öncesinde hem de sonrasında gündeme siyasal konuların egemen olması ve bu durumun tedirginlik yaratması başlıca neden olarak görünmektedir. Bunun yanı sıra, yapısal reform sürecinde uzun süredir görülen aksama ve seçim sonrasında da 2006 ortasından beri bir türlü tatmin edici bir biçimde düzelemeyen ekonomideki beklentileri olumlu etkileyebilecek bir yeni ekonomik programın ortaya konamaması da çok önemli bir nedendir. Nihayet, Ağustos ayından itibaren ABD mortgage piyasalarında ortaya çıkan sorunların hem ABD ekonomisinin durgunluğa yönelmesine hem de uluslararası finansal sistemin belirsizliğe itilmesine yol açması, üçüncü ve yine ilk ikisi kadar önemli bir neden olarak gösterilebilir.

Bütün bu nedenlerin 2007 yılı için doğal sonucu ise, düşen büyüme ve katılaştıran enflasyon eğilimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

FİYAT GELİŞMELERİ

2001'den itibaren başarı ile sürdürülmüş bulunan enflasyonla mücadelede 2006 ortasında kendini gösteren zorluklar, 2007 yılı boyunca da devamlılık arz etmiştir. 2006 yılı sonunda % 9,7 seviyesinde olan tüketici enflasyonu 2007 yılı sonunda % 8,4 olarak gerçekleşmiş olmakla beraber, 2006'dan sonra 2007'de de konulan hedeflerin oldukça üzerinde seyretmiştir. 2002 yılından itibaren enflasyon üzerinde olumsuz etki yapan enerji fiyatları bu etkiyi sürdürmekle beraber, yine 2002'den itibaren sorun olan hizmet sektörü fiyat katılıkları yavaşlayan iç talep ile birlikte nisbi bir yumuşama göstermiştir. Ancak 2006'dan itibaren ciddi bir arz yönlü şok olarak ortaya çıkan gıda fiyatları, olumsuz etkisini giderek artan bir biçimde 2007 yılında da sürdürmüştür.

Enflasyon ile mücadelede karşılaşılan en büyük zorluk ise 2006 ortasından beri bekleyişlerin mücadeleye yardımcı olabilecek düzeyde iyileşmesinin, yukarıda giriş kısmında sayılan nedenlerin yanısıra diğer bazı nedenler ile de mümkün olmamasıdır.

T. Cumhuriyet Merkez Bankası enflasyon ile mücadelede bir yandan giderek artan oranda gıda ve enerji fiyatları ile yönetilen/yönlendirilen fiyatları dışlayan çekirdek göstergelere ağırlık vermeye yönelmiş izlenimi vermekte, diğer yandan 2008 yılı içinde hedefleri de gözden geçirerek sıkı para politikasını sürdürmeye çalışmaktadır.

BÜYÜME

2002 yılı başından 2006 yılı sonuna kadar olan dönemde sıkı para ve maliye politikaları ile Merkez Bankası bağımsızlığının bekleyişleri olumlu etkilemesi sonucu ortalama % 7,2'lik yıllık büyüme (GSYİH) performansı sergilemiş olan Türkiye'de 2007 yılı büyümesi yeni milli gelir serisi üzerinden % 4.5 olarak gerçekleşmiştir. Göreli yavaşlamanın nedenleri yukarıda sözü edilen siyasal ve ekonomik olumsuz gelişmeler ve bu gelişmelerin bekleyişler üzerinde yaptığı olumsuz etkidir.

Büyümenin % 4.5 seviyesine inmesinin, daha evvel ortalama % 7'nin üzerinde seyretmiş büyümenin dahi çözemediği işsizlik sorununu giderek ağırlaştırması muhtemeldir. Her ne kadar % 10,5 olan 2006 sonu işsizlik oranı ile kıyaslandığında % 10,1'lik 2007 yılı sonu işsizlik oranı çok küçük de olsa bir iyileşmeye işaret ediyor gibi görünse de; istihdam artışında görülmeye başlayan yavaşlama ile istihdamın evvelden beri varolan ve yapısal reform sürecindeki aksamanın giderek derinleştirdiği yapısal sorunları, işsizlik konusunda gelecek için pek de parlak olmayan bir tablo sunmaktadır.

Öte yandan, 2008 yılının ilk çeyreği itibarı ile, istihdam tekrar görece artış eğilimi göstermekte; bu meyanda Hükümet tarafından yapısal reformlar çerçevesinde bir istihdam paketi de hayata geçirilmiş bulunmaktadır. Bu olumlu gelişmelerin kalıcılığı konusunda henüz bir şey söylemek mümkün değildir.

DIŞ DENGİ

2002 yılından itibaren; özellikle beklenenin ötesinde büyüme, artan uluslararası enerji fiyatları ve değer kazanan Türk Parası'nın etkileri ile sürekli bozulma gösteren cari denge 2007 yılında ve 2008 yılında şu ana kadar her ne kadar mutlak rakam olarak artmaya devam etmiş ise de, 2007 yılında durgunlaşan iç talepten kaynaklanan büyümedeki göreceli yavaşlamadan az da olsa olumlu etkilenmiş görünmektedir. 2007 yıl sonu kurları ve yeni milli gelir verileri esas alınarak 2007 büyümesinin de % 4.5 seviyesinde gerçekleştiği hesaba katılınca, cari açığın milli gelire oranında 2006 yılına göre (% 6,1) bozulma bir yana küçük de olsa nisbi bir düzelme (% 5,8) görülmüştür.

Ne var ki, cari açığa tatmin edici iyileşme ancak yapısal reformlara bağlı olarak ülkemizin rekabet gücünün ve iç tasarruflarının artması ile mümkündür.

Cari dengede 2008 yılı, uluslararası enerji fiyatları ve Türkiye ekonomisindeki büyümeye bağlı olarak seyretmektedir.

Sermaye dengesine baktığımızda ise 2007 yılında ülke ekonomisinde yaşanan olumsuzluklara rağmen yabancı güveninin sürdüğünü ve cari açığın finansmanında bir sorun ile henüz karşılaşmadığı; üstelik, sözkonusu finansmanın kaynaklarının giderek artan oranlarda uzun vadeli sermaye ve doğrudan yabancı yatırımlar oldukları görülmektedir. Buna paralel olarak, kısa vadeli sermayenin cari açığın finansmanındaki payı azalmaktadır. Yaklaşık oranlar vermek gerekirse, 2007 yılı sonunda 2006 yıl sonuna göre cari açığın finansmanında uzun vadeli sermayenin payı % 82'den % 104'e, doğrudan yabancı yatırımların payı ise % 61'den % 63'e çıkmış bulunmaktadır. Kısa vadeli sermayenin payı ise % 30 seviyesinden % 2 seviyesine inmiştir.

Sürdürülebilirlik açısından giderek daha olumlu bir kompozisyona kavuşan sermaye dengesinde bu eğilimin sürdürülebilmesi, yeni tesisler kurarak istihdam da yaratabilecek doğrudan yabancı yatırımların gelmesine bağlıdır. Bu tür doğrudan yabancı yatırımların ön koşulu ise yine yapısal reformlar ve siyasal/ekonomik istikrardır.

KAMU MALİYESİ

Kamu maliyesi açısından Türkiye ekonomisinde 2007 yılı hayal kırıklığı yaratmış bulunmaktadır. Seçim sürecinde kamu harcamalarının aşırı artmasının yanısıra kamu gelirlerinde beklenen performansın gösterilememesi, faiz dışı fazla hedefinin oldukça altında kalınmasına yol açmaktadır. Uzun yıllar eski milli gelir serisi üzerinden % 6,5 seviyelerinde seyreden ve istikrarın yakalanmasına katkı yapan faiz dışı fazla performansı, seçim yılında daha evvelki seçimlerde de görülen maliye politikası gevşemesine kurban gitmiş görünmekte ve yine eski seri üzerinden % 3.5 seviyesine inmiş bulunmaktadır (yeni seriye göre % 4,2).

Mali disiplini bozucu bazı bütçe uygulamaları ve kamu maliyesinde yeterince şeffaflık olmaması da sorun olmayı sürdürmektedir.

Sözkonusu gevşemenin bir faturası şudur: Kamu kesimi borçlanma gereği'nde görülen olumlu gelişmelere ve kamu borcunun milli gelire AB tanımlı oranında, yeni milli gelir serisi ve % 4.5'luk büyümeye göre, 2006 yılı sonunda % 46,1 olan seviyenin 2007 yılı sonunda % 38,8'e gelmesine rağmen; faiz harcamalarının milli gelire oranının düşürülmesinde bir duraksama görülmekte ve Hazine faizlerinde gerek nominal gerekse reel seviyelerin daha hızlı bir biçimde aşağıya gelmesi mümkün olmamaktadır.

Öte yandan, 2008 yılı ve sonrası için faiz dışı fazla hedeflerinde azaltmaya gidilmiş bulunulmakta ve bu yolla bir kısım yapısal reform için kaynak sağlanmaya çalışıldığı da kamuoyunun bilgisi dahilindedir.

FİNANSAL PİYASALAR; KUR VE FAİZ GELİŞMELERİ

2007 yılında faizlerin genel düzeyinin seyrine baktığımızda, yukarıda belirtilen nedenler yüzünden aşağıya doğru belirgin bir eğilim oluşmamakla beraber yine de yılın bütününde düşme görüldüğü; Eylül ayında Merkez Bankası'nın kendi kısa vadeli politika faizlerini indirmeye başlamasının da düşme sürecine bir ölçüde katkıda bulunduğu anlaşılmaktadır.

Fakat daha sonra açıklanan enflasyon rakamlarının beklenenin üzerinde çıkmasına ek olarak ve 2007 yıl sonuna doğru giderek artan ekonomi ve siyaset ile ilgili tedirginlikler sonucunda, faizlerin genel seviyesi ve faiz bekleyişleri tekrar yükselme göstermektedir.

2008 yılında ise faizlerin genel seviyesi ve faiz bekleyişlerinin başlıca belirleyicisi siyasal gündem olmuş bulunmaktadır.

Türk Parası ise, ABD doları karşısında 2006 yılı sonundaki 1,41 seviyesinden 2007 sonunda 1,16 seviyesine gelerek değer kazanmıştır. Merkez Bankası'nın yayımladığı reel efektif kur endeksine göre de Türk Parası yıl boyunca % 19'luk bir değerlenme göstermiştir. Ancak son dönemde bir miktar değer kaybı söz konusudur.

Borsaya baktığımızda da benzer bir gelişme görülmekte, İMKB 100 endeksinin 2006 yılı sonundaki 39117 seviyesinden 2007 sonunda 55538 seviyesine geldiği ancak son dönemde düşme gösterdiği görülmektedir.

2007 yılındaki gelişmelere kur-faiz-borsa üçgeni içinde baktığımızda, finansal piyasalarda yerleşiklerin 2006 ortasından bu yana süren tedirginliklerinin etkisi ile davrandıkları; buna karşılık yabancıların ekonomi ve siyaset alanlarında yaşadığımız olumsuzluklara rağmen ülkemiz potansiyeline uzun vadeli ve olumlu bir bakış ile sermaye getirmeye devam ettikleri görülmektedir. Olumsuzluklara rağmen yıl içinde faizlerin genel düzeyinde daha fazla yükselme ile Türk Parası'nda değer kaybı olmaması ve borsanın da yükselmesi, yerleşiklerin ve yabancıların bu dönemde birbirine zıt piyasa davranışları ile açıklanabilmektedir.

Ancak, 2007 Ağustos ayından itibaren ABD mortgage piyasalarında ortaya çıkan sorunların global likiditeyi olumsuz etkilemesi ile beraber kur, faiz ve borsa eğilimleri tersine dönmüş durumdadır.

Türkiye ekonomisinde 2008 yılı gelişmelerini, dışarıdan esen ters rüzgar kadar içeride uygulanan/uygulanmayan ekonomi politikaları ve ekonomi programının sağlığı; ekonominin siyasal gelişmelerin işgalindeki ülke gündeminde en üst sıraya yerleşip yerleşememesi belirleyecektir.